

נספחים

א. ספרי אלכסנדר פן: מקור, תרגום ועריכה (לפי סדר כרונולוגי)

1. חזון ז'נבה, הוצאת במפנה, תרצ"ה, 1935 (חוברת).
2. תבל במצור (פלקט פיוטי), הוצאת ספרים טובים, 1948 (חוברת).
3. ולדימיר מיקובסקי: מבחר שירים (תרגם אלכסנדר פן), הוצאת ספרית פועלים, 1950.
4. כולם כאחד, מחזה בשלוש מערכות, שבע תמונות מאת אלכסנדר פן וצבי בן-חיים, הוציא לאור ישעיהו שינפלד, תל-אביב, 1952 (חוברת).
5. לארך הדרך, הוצאת מדע וחיים, 1956.
6. משוררי ישראל [אנתולוגיה לשירה עברית מתורגמת לרוסית], (בעריכת בוריס סלוצקי), ההוצאה הממלכתית לספרות חוץ לארץ, 1964 [פן תרגם את רוב שירי האנתולוגיה].
7. לב בדרך [מבחר שירי פן ברוסית] (Cerze v Puti), הוצאת ספרות טובה (Chudozhestvenaya Literatura), מוסקבה, 1965.
8. מבחר שירים מאת יעקב שטרנברג (בעריכת אלכסנדר פן), הוצאת ארגון יוצאי ליפסקני, 1967 [פן גם תרגם מיידש חלק גדול מהשירים].
9. לבעור תמיד... מאת חיה קדמון (ערכה ועדה בהשתתפות אלכסנדר פן), הוצאת תרבות לעם, 1971.
10. היה או לא היה (בעריכת יוסי גמזו), הוצאת צ'ריקובר, 1972.
11. רחוב העצב החד סיטרי (בעריכת עוזי שביט), הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1977.
12. לילות בלי גג (בעריכת עוזי שביט), הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1985.
13. אלכסנדר פן, השירים, כרכים א'-ב' (בעריכת חגית הלפרין ועוזי שביט), הוצאת הקיבוץ המאוחד ומרכז קיפ, אוניברסיטת תל-אביב, 2006.

ב. מיצירות פן שנתפרסמו בעיתונים ובכתבי העת

יצירות פן ב"כתובים" (בעריכת א. שטיינמן וא. שלונסקי):

1. אכן עיפתי-- שנה ד', גיליון א', י"ג בתשרי תר"ץ, 17.10.29.
2. דממה כחולה - שם.
3. לא אני - שם, גיליון ב', כ' בתשרי תר"ץ, 24.10.29.
4. מחדש (מאמר). שם, גיליון ד', ד' בחשוון תר"ץ, 7.11.29.
5. כרס כחול - שם, גיליון ז', כ"ה בחשוון תר"ץ, 28.11.29.
6. מכתב אל אשה, שם, גיליון י"ט, כ"ח בשבט תר"ץ, 27.2.30, והמשכו: שם, גיליון ל"ג, ח' בתמוז תר"ץ, 3.6.30.
7. מולדת חדשה. שם, גיליון כ"ב, כ"ז באדר תר"ץ, 27.3.30.
8. לולדימיר מיקובסקי. שם, גיליון כ"ח, כ"ד באייר תר"ץ, 22.5.30.
9. שכרון. שנה ה', גיליון י'-י"א, ו' בכסלו תרצ"א, 30.11.30.

10. מעגל הכשפים. שם, גיליון ט"ו, י"א בשבט תרצ"א, 29.1.31.
11. אהבה חשמלית. שם, גיליון ל"ח-ל"ט, ערה"ש תרצ"ב, 11.9.31, והמשכו: שם, גיליון מ', ערב סוכות תרצ"ב, 25.9.31.
12. מעשיה. שנה ו', גיל' ד', כ"ט בכסלו תרצ"ב, 10.12.1931.
13. לילות בלי גג, שם, גיל' ט"ו, כ"ד באדר ב' תרצ"ב, 30.3.1932.

יצירות פן ב"מאזנים":

1. לילות בלי גג. שנה רביעית, גיליון י"ב, ט"ז באב תרצ"ב.
2. הלך זר. שם, גיליון כ"א, ד' בחשוון תרצ"ג.
3. מחוף הערב - (מתוך ציקלוס "בלי גג"). שם.
4. בלי לדעת למה - שם.
5. משוררים (קטע). שם, גיליון כ"ח-כ"ט, ז' בטבת תרצ"ג.
6. היום אני שלו - שם, גיליון ל"ב, ו' בשבט תרצ"ג.
7. לי נשקפת. שם, גיליון ל"ד, כ' בשבט תרצ"ג.
8. טרוף הכיסופים - שם.
9. הסופר והטכנוקרטיה (מאמר בחתימת קולמוס). שם, גיליון ל"ז-ל"ח, י"א באדר תרצ"ג.

שירי פן ב"גזית" (בעריכת גבריאל טלפיר):

1. סנקה ז'ד (רומן). שנה ראשונה, חוב' ז'-ח'; ט'-י'; י"א-י"ב; תרצ"ב.
2. עמק יזרעאל (פתיחה לפואמה). שנה שנייה, חוב' ב', תרצ"ד.
3. מתוך מחזור "כנר החשך". שם, גיליון ה'-ו', תרצ"ד.
4. פתיחה לרפסודיה הונגרית מס' 2. שם, גיליון י'-י"א, תרצ"ד.
5. מרחקי דובים. שנה שלישית, גיליון ג', תרצ"ט.

שירי פן ב"מוסף דבר":

1. היא. כך ה', ה' בחשוון תרצ"ג.
2. לך. שם.
3. את. שם.
4. דהרה. שם, כ"ט בטבת תרצ"ג.

שירי פן ב"טורים" (בעריכת א. שלונסקי):

1. כוכבים בדו.... שנה א', גיליון כ"ח, ל' בשבט תרצ"ד, 15.2.34.
2. שתי סקיצות: א. אני רק הלך זר - ב. אחד אני אומר - שם, גיליון מ"ח, ו' באלול תרצ"ד, 17.8.34.
3. רישום. שנה ב', גיליון י"ג, י"ד בתמוז תרצ"ח, 13.7.38.

שירי פן ב"הארץ":

1. כנר החושך (שירים א-ב), שנה י"ח, י"ח בתמוז תרצ"ה, 19.7.35.
2. עמוק בלילה, שנה י"ט, י"ב באדר תרצ"ו, 6.3.36.

יצירות פן ב"במפנה":

שירים

1. חזון ג'נבה. שנה ראשונה, גיליון אחד במאי, 30.4.35 (יצא גם בחוברת נפרדת בהוצאת "במפנה", תרצ"ה).
2. נגד. שם, גיליון 3, 26.7.35.
3. מרש. **במפנה לנוער**, מוסף ליום הנוער הבינלאומי, שנה ראשונה, גיליון 6, 6.9.35.
4. האחד במאי. **במפנה**, שנה ראשונה, גיליון 20-21, 1.5.36.
5. הבית הלבן. שם, גיליון 22, 29.5.36.
6. ספרד על המוקד (קטע מפואמה). שנה שנייה, גיליון 8, 30.4.37.
7. ספרד על המוקד (קטע מפואמה). שנה שלישית, גיליון 3, 1.8.37.
8. גיבראלטאר (קטע מ"ספרד על המוקד"). שם, גיליון 15, 1.5.38.
9. ארץ כנען (קטע). שנה רביעית, גיליון 57, 1.5.39.

רשימות ומאמרים

1. "הסוחר מוונציה" בהצגת "הבימה". שנה ראשונה, גיליון 22, 29.5.36.
2. במפנה הספרות. שם, גיליון 23-24, 26.6.36.
3. מסעות בנימין השלישי, להצגת "האוהל". שנה שנייה, גיליון 2, 4.9.36.
4. "מרד המתים" - "הבימה מן המחקק". שם, גיליון 9, 14.5.37.
5. דוד שנדר (לדמותו). שם, גיליון 3, 19.11.37.
6. הבית על הגבול (תיאטרון עברי). שם. (חתום: א. בן-יוסף).
7. "ילדי הפקר". שנה שלישית, גיליון 4, 26.11.37 (חתום: א. בן-יוסף).
8. הטרגדיה של יסנין. שם, גיליון 9, 31.12.37.
9. מונולוג (לאו דוקא ספרותי). שנה חמישית, גיליון 1, 12.1.40.
10. בקול מלא (כלפי פנים). שם, גיליון 3, 1.5.40.

תרגומים

1. סרגי יסנין, האדם השחור. שנה שנייה, גיליון 9, 31.12.37.
2. ה' לייזיק, שיר אלף שמשות. שנה שלישית, גיליון 1, 1.8.37.
3. י' פפירניקוב, אין כאשר קנין כשופי ובווער - . שם, גיליון 3, 19.11.37.

שירי פן ב"עתים" (בעריכת א. שלונסקי)

1. הבית הלבן, וריאציות על נושא ישן, שנה ראשונה, גיליון 12, ג' בטבת תש"ז, 26.12.46.
2. 17...9...1! (מתוך פלקס פויטי 'תבל במצור'), שנה ראשונה, גיליון 5, י"ג בחשון תש"ז, 7.12.46.
3. נר לנשמת, לזכר ילדי-עמנו שהושמדו בשואה, שנה שנייה, גיליון 25, ז' בניסן תש"ח, 16.4.48 (בשם העט יצחק פרייזון).
4. לעומד על דמי... לאימפריה הבריטית, שנה שנייה, גיליון 13, י"ט בטבת תש"ח, 1.1.48 (בשם העט יצחק פרייזון).
5. הגר, שנה שנייה, גיליון 11, ה' בטבת תש"ח, 18.12.47.
6. ברכת המעמד, לאחד במאי, שנה שנייה, גיליון 27, כ' בניסן תש"ח, 29.4.48.
7. משה (פרק א'), שנה שנייה, גיליון 14, י"ב בשבט תש"ח, 23.1.48, תחת הכותרת "בערבות מואב".

שירי פן ב' על המשמר

1. מהפכת אוקטובר, ליום השנה השלושים, 4.11.49.
2. בלדה על שלשים וחמשה, 20.1.50.

שירי פן ב' קול העם" (ללא טורי "יוד-חת")

1. ארץ זבת (קטע) 17.2.56.
2. ספרד על המוקד (קטעים), 15.4.49.
3. תבל במצור, פלקט פיוטי, [נוסח שלם]: 13.2.48, 27.2.48, 19.3.48, 26.3.48.
4. נר לנשמת, לזכר ילדי-עמנו שהושמדו בשואה, 18.4.47.
5. לעומד על דמי... לאימפריה הבריטית 16.5.47 (בשם העט יצחק פרייזון).
6. הגר, 13.6.47 (בשם העט יצחק פרייזון).
7. מהפכת אוקטובר, ליום השנה השלושים, 7.11.47.
8. זה הנוף... (קטע מפואמה 'בעד!'), 30.9.49.
9. המפלגה שלי, לוועידה ה-11 של מק"י, 21.10.49.
10. מרש הנוער (מצעד ודקלום קולקטיבי), 21.4.50.
11. אורורה, 7.11.50.
12. היום [קטעים] 5.5.52, 17.2.56.
13. היום הזה, (מבוא לפואמה נחשולי אוקטובר) [קטעים] 7.11.52, 6.11.53.
14. רשות הדיבור למשורר, ברכתו השירית של א' פן לוועידה הנוער הקומוניסטי, 14.5.53.
15. אור אחים, ליום השנה העשירי של מרד הגטאות, 16.4.54.
16. משה פרקים מפואמה (פרקים א' ו-ב'), 19.3.54.
17. היד הזאת, על טבח מעלה-עקרבים, 9.4.54.
18. מילה אחת, 3.9.54.
19. זר חרוזים לידידות, 22.10.54.
20. שיר לאצבעיך, 4.4.55.
21. שיר השירים, 22.4.55.
22. על ארבעה... 26.5.55 (בשם העט שפרה שירר).
23. למוחמד צלח בחר-אל-עולום, 3.6.55.
24. אני שואלת... 15.7.55 (בשם העט שפרה שירר).
25. שיר ליונת פסטיבל-הנוער בורשה 24.7.55 (בשם העט שפרה שירר).
26. החרוז הנדוש 7.10.55 (בשם העט שפרה שירר).
27. אהבה, 8.6.56.
28. מולדת, 8.6.56.
29. אני שפרה בת אמי, 19.4.57.
30. אמי, 29.3.57.
31. שרב, 28.6.57.
32. שירי עם : כפר שדוד, מי, אם; 15.8.58.
33. פגישה (מתוך המחזור 'שלום מוסקבה!'), 6.11.59.
34. אהבה בצל המלחמה, 1.3.63.
35. חושפי אור, 15.2.63.

36. אל המחר, 15.2.63.
37. שיר הלל לחיים, 27.3.64.
38. האמלט בן-זמננו, 25.3.66.
39. שיר לעצמי, 6.5.66.
40. לאחת ש... 20.5.66.
41. זה עובר... 20.5.66.
42. ביטניק, 1.7.66.
43. ארצי פועל שחור, 13.8.66.
44. בוקר טוב, 27.1.67.
45. הקטנים אוהבים אגדות - - 10.3.67.
46. לא הייתה ברירה - - 10.3.67.
47. הייתי והנני - - 10.3.67.
48. מי אמר - - 18.10.67.
49. מת השקט - - 18.10.67.
50. שמיים, בקשו רחמים - - 18.10.67.
51. צבר קורות עלומים פשוטים, 21.2.73. השיר הבלתי גמור פורסם לאחר מותו של פן, ביום הולדתו ה- 67.

ג. רשימת פזמונים ומערכונים שכתב פן לתיאטרון "המטאטא":

1. שני לבבות ושלושת רבעי (אגדה קולנית, מדברת, מזמרת ויש גם שותקת). תכנית י"א, 30.9.29.
2. כיסים הריקו חברה!... מפזמוני המוקיון. תכנית י"ב, 31.12.29.
3. מרש עליה (מצעד קולקטיבי). תכנית ט"ז, 8.7.30.
4. הופ דו'וני במזרח. תכנית י"ז, 16.8.30.
5. שעון הקסמים. תכנית כ"א, 24.3.31.
6. עשרת בני המן. שם.
7. בנשים אין צורך לי - - שם.
8. מנדל מרנץ בארץ ישראל. תכנית כ"ב, 9.7.31. נמצא בכתב-יד בארכיון הישראלי לתיאטרון - אוניברסיטת תל-אביב.
9. תחת גגות פלשתינה. תכנית כ"ד, 4.8.31. נמצא בכתב-יד בארכיון הישראלי לתיאטרון - אוניברסיטת תל-אביב.
10. כינרת. שם.
11. המנון הכסף (?). כתב-היד של השיר נמצא בארכיון רובינא, מרכז קיפ, באוניברסיטת תל-אביב, ונכתב, כנראה, ל"המטאטא".
12. היכנו לקראת פקודה מגבוה - - . לנשף פורים של "המטאטא", פורים תרצ"ב, 21.3.32.
13. פטיפונים (?). כתב-יד של השיר נמצא בארכיון העבודה שבמכון לבון, וסימנו VI 246, א'46.
14. א"י-פריז (אופרטה בשלוש מערכות). כתב-היד נמצא בארכיון העבודה שבמכון לבון וסימנו IV 246, א'46.

ד. פזמונים שנדפסו בשם העט "תנו רבנן":

1. מרש אבל (אין אמון בגברים). השבוע למשפחה ולעם, גיליון 7, י"א באדר א' תרצ"ב, 18.2.32, עמ' 147.
2. איכה (חזית העם מקוננת). דבר, י"ד באדר א' תרצ"ב, 21.2.32.
3. הכניסיני תחת כנפך (בעקבות ביאליק). שם, י"ז באדר א' תרצ"ב, 24.2.32.
4. אלגית חורף. השבוע למשפחה ולעם, גיליון 8, י"ח באדר א' תרצ"ב, 25.2.32, עמ' 159.
5. נחשי, נחשי, קוקיה. דבר, י"ט באדר א' תרצ"ב, 26.2.32.
6. שתקו מיתרי קתרוס. שם, כ"ב באדר א' תרצ"ב, 29.2.32.
7. השלום על המזרח. שם, ל' באדר א' תרצ"ב, 8.3.32.
8. מעשית ילדים. שם, ג' באדר ב' תרצ"ב, 11.3.32.
9. כחום היום. שם, ה' באדר ב' תרצ"ב, 13.3.32.
10. גאולה ספרותית. שם, ט' באדר ב' תרצ"ב, 17.3.32.
11. על סף פורים. דבר, י"ג באדר ב' תרצ"ב, 21.3.32.
12. ותשקוט הארץ? (אחרי פורים). שם, י"ט באדר ב' תרצ"ב, 27.3.32.
13. הרהורים. שם, כ"ב באדר ב' תרצ"ב, 30.3.32.
14. היריד (הרהורי פסימיסטון). שם, י"ב בניסן תרצ"ב, 18.4.32.
15. זוועות (פלאי הלונה פרק). שם, כ"ו בסיון תרצ"ב, 30.6.32.
16. מה נשתנה? שם, כ' בניסן תרצ"ב, 26.4.32.
17. עד מתי? (קורבן הצמא). שם, כ"ו בסיון תרצ"ב, 30.6.32.
18. שיר ארס ("למשורר האומה" - לצאתו מפולין). שם, א' בתמוז תרצ"ד, 14.6.34.
19. אף פעם העולם לא הפליאני.... כתב-יד 629 - 1: 2 [לא נדפס?].

ביבליוגרפיה*

א. מחקרים, ביקורות, ריאיונות ורשימות על פן

- אברמסקי, 1979 = אברמסקי יעקב דוד, "אלכסנדר פן, הפן האחר", פרוזה, שנה ג', גיליון 28, פברואר 1979, עמ' 19.
- אברמסקי שולה, תשמ"א = אברמסקי שולה, מכתבה אלי מיום כ' בתמוז תשכ"א.
- אגמון, 18.5.72 = אגמון יעקב (ריאיון), "חשבון עם העולם", מוסף הארץ, 18.5.72.
- אגמון, 1994 = אגמון יעקב (ריאיון עם יגאל סרנה), "שאלות אישיות ליעקב אגמון", ידיעות אחרונות, המוסף לשבת, י"ד באדר תשנ"ד, 25.2.94.
- אורלנד, 15.5.75 = אורלנד יעקב, "פינת הנביאים" (מתוך: אריאל, יומן ירושלמי ב-6 פרקים), מעריב, 15.5.75. נכלל בתוך: סמטת החבשים, מקאמה ירושלמית, הוצאת כתר, 1986, עמ' 61-68.
- אורלנד, 1983 = אורלנד יעקב, שיחתנו ממרץ 1983.
- אורלנד, 4.5.83 = אורלנד יעקב, "מה פלא שהנשים הלכו שבי אחריו", כותרת ראשית, גיליון 22, 4.5.83, עמ' 34-35, 51.
- אורלנד, 1985 = אורלנד יעקב, נתן היה אומר, כז שירים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1985, עמ' 54-55.
- אידלברג, 4.3.80 = אידלברג משה, שיחתנו מיום 4.3.80.
- אייזנשרייבר פן, [1946] = אייזנשרייבר-פן סינילגה, כתב-יד בארכיון פן [1946].
- אייזנשרייבר פן, [1974] = אייזנשרייבר-פן, [1974] (ריאיון עם פנחס גינוסר), כתב-יד בארכיון מק"י, יד טבנקין.
- אייזנשרייבר פן, 3.5.74 = אייזנשרייבר-פן סינילגה (שיחה עם פנחס גינוסר), "אבי, אלכסנדר פן", הארץ, 3.5.74.
- אייזנשרייבר פן, 1981 = אייזנשרייבר-פן סינילגה, שיחתנו מיוני 1981.
- אייזנשרייבר פן, דצמבר 1981 = אייזנשרייבר-פן סינילגה (שיחה עם דניאלה שמי), אנשים, גיליון 12, דצמבר, 1981, עמ' 40-42.
- אייזנשרייבר פן, 11.7.83 = אייזנשרייבר-פן סינילגה (שיחה עם ברוריה אבידן-בריר), "הפן האחר של סינילגה", לאשה, א' באב תשמ"ג, 11.7.83, עמ' 7-10, 103, 109.
- אייזנשרייבר פן, 1985 = אייזנשרייבר-פן סינילגה (שיחה עם עתי ציטרון), מאי 1985.
- אייזנשרייבר פן, 17.8.06 = אייזנשרייבר-פן, שיחתנו מיום 17.8.2006.
- אינגבר, 1993 = אינגבר נחמן, "האיש שתירגם 9000 סרטים", ידיעות אחרונות, 2.5.93.
- אלגת, 18.2.66 = אלגת צבי, "מתנת יום הולדת ממסקבה", מעריב, 18.2.66.
- אלון, 18.10.92 = אלון הגר, "רוחל'ה תיתני, רוחל'ה תעשי", חדשות, 18.10.92.
- אלימור, "פנים אל פנים" = אלימור גרשון (ולקובסקי), "בין כסית לרייקאיוק", פנים אל

* בצד ימין של כל פריט ביבליוגרפי רשום קיצורו כפי שהוא מופיע בטקסט. לאחר הסימן = רשום הפריט הביבליוגרפי במלואו.

פנים, [ללא תאריך. אמצע שנות השבעים?]

אלתרמן, 22.2.56 = אלתרמן נתן, "דברי חבריו לעט", ידידות ישראל ס.ס.ס.ר, שנה שנייה, גיליון 8, 22.2.56.

אמיר, 2006 = אמיר אהרן, שיחתנו מאפריל 2006.

בית הלחם, 23.4.54 = בית הלחם שלום, "הב חרוז לקרב הלחם, מכתב גלוי למשורר אלכסנדר פן", קול העם, 23.4.54.

בסר, 1.6.89 = בסר יעקב, שיחתנו מיום 1.6.89.

בר יוסף, 3.12.82 = בר יוסף יצחק, "האיש עם המצלמה", קול תל-אביב, 3.12.82.

בר שביט, 4.9.06 = בר שביט שלמה, שיחתנו מיום 4.9.2006.

ברוידס, 26.1.77 = ברוידס אברהם, "פן היה חבר באגודת הסופרים עד יום מותו" (מכתב למערכת "דבר"), דבר, 26.1.77.

בריליאנט, 6.5.89 = בריליאנט אליהו (חבר "מכבי" מוסקבה), שיחתנו מפברואר 1989 ומיום 6.5.89.

גבאי, 1984 = גבאי יהודה, שיחתנו משנת 1984.

גוטמן, 26.10.79 = דליה גוטמן, בתוך: זלינגר טלי, "פן יאמרו בגויים", דבר השבוע, ה' בחשוון תש"ם, 26.10.79.

גוטרמן, 1954 = גוטרמן יואל, אשכנז, כתב-יד בארכיון העבודה, מכון לבון, ראשון לציון, פברואר 1954.

גורי, 11.2.66 = גורי חיים, "אלכסנדר פן - בן 60", משא, כ"א בשבט תשכ"ו, 11.2.66.

גורי, 28.4.72 = גורי חיים, "משהו על אלכסנדר פן", משא, מוסף לדבר, 28.4.72.

גורי, 22.8.75 = גורי חיים, "אלכסנדר פן - הבעד והנגד", מעריב, 22.8.75.

גיא, 1995 = גיא כרמית, המלכה נסעה באוטובוס, רובינא והבימה, עם עובד, 1995, עמ' 172.

גימלפרב, 1989 = גימלפרב לידיה (קרובת משפחה של פן), שיחתנו במרץ 1989.

גלאי, 5.5.72 = גלאי בנימין, "אלכסנדר פן", מעריב, 5.5.72.

גמזו, 5.11.65 = גמזו, יוסי, "ספרים במבט מהיר", ידיעות אחרונות, 5.11.65.

גמזו, 1972 = גמזו יוסי, "היה או לא היה?", מבוא לספרו של פן: היה או לא היה, בעריכת יוסי גמזו, הוצאת צ'ריקובר, 1972, עמ' 5-8.

גמזו, 1973 = גמזו יוסי, בתוך: פולק אתי (עורכת), היה או לא היה, תמונות מאלבום חייו של המשורר אלכסנדר פן, תכנית רדיו ששודרה ב"קול ישראל", פברואר 1973.

גרינבוים, 1.5.72 = גרינבוים יונתן, "ידידי אלכסנדר פן", קול העם (השבועון), 1.5.72.

דוידון, 1979 = דוידון יעקב (בעל "בית העם" ו"גן רינה"), שיחתנו מדצמבר 1979.

דונקלבלום, 18.2.80 = דונקלבלום לאה, שיחתנו מיום 18.2.80.

דור, 18.2.66 = דור משה, "אלכסנדר פן - בן 60", על המשמר, 18.2.66; כונס בספרו: קריאה ראשונה, קריאה שנייה, הוצאת "תרבות וחינוך", 1970, עמ' 84-88.

דור, 25.2.66 = דור משה, "אף-על וגם על-אף", על המשמר, 25.2.66.

דור, 2006 = דור משה, שיחתנו מיום 12.8.2006.

דן, תרצ"ג = דן אוריאל, "גזית" [על חוברת ח' של "גזית"], דאר היום, י"ג בכסלו תרצ"ג, עמ' 3.

- הירושלמי, 27.6.67 = הירושלמי לוי יצחק, "יש הבדל בין תכנון השמדה - לבין ביצועה...", **מעריב**, 27.6.67.
- הלפרין, 1981 = הלפרין חגית, "גלגולו של שיר מולדת", **עתון** 77, שנה ה', גיליון 26-27, אדר-אייר תשמ"ה (מרץ-מאי 1981), עמ' 40-41.
- הלפרין, יוני, 1981 = הלפרין חגית, "נדודי הדרך והנפש בשירת אלכסנדר פן", **מאזנים**, כרך נ"ג, חוב' 1, סיון תשמ"א (יוני 1981), עמ' 48-53, 72.
- הלפרין, יולי, 1981 = הלפרין חגית, "שירי שיק אבריק", **עתמול**, **עיתון לתולדות ארץ ישראל ועם ישראל**, כרך ו', גיליון 6, יולי 1981, עמ' 3-5.
- הלפרין, 23.4.82 = הלפרין חגית, "בן הפקר", **שירו הראשון של אלכסנדר פן**, **מעריב**, 23.4.82.
- הלפרין, 1982 = הלפרין חגית, "יסודות פוטוריסטיים ואנטי פוטוריסטיים בשירת פן", **עתון** 77, שנה ו', גיליון 34, סיוון-אלול תשמ"ב, יוני-אוגוסט 1982, עמ' 40-41, 45.
- הלפרין, 1986 = הלפרין חגית, "יסודות סטטיים ודינאמיים ביצירות אלכסנדר פן וגלגוליהם", חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל-אביב, אוגוסט 1986.
- הלפרין, 1989 = הלפרין חגית, **שלכת כוכבים, אלכסנדר פן חייו ויצירתו עד 1940**, הוצאת פפירוס.
- הלפרין, 1992 = הלפרין חגית, "השפעת הספרות הרוסית על השירה המודרניסטית הארצישראלית", בתוך: **נקודות מפנה בספרות העברית וזיקתן למגעים עם ספרויות אחרות** (בעריכת זיוה שמיר ואבנר הולצמן), הוצאת מכון כץ, אוניברסיטת תל-אביב, 1992, עמ' 223-234.
- הלפרין, מאי 1998 = הלפרין חגית, "קריאה חוזרת", **מאזנים**, כרך ע"ב, גיליון 8, סיוון תשנ"ח, מאי 1998, עמ' 35-36.
- הלפרין, 1998 = הלפרין חגית, "'כולם כאחד', מחזה על מלחמת השחרור", **עם וספר, בטאון ברית עברית עולמית**, חוב' י', קיץ תשנ"ח, 1998, הוצאת ברית עברית עולמית, עמ' 150-157.
- הלפרין, 2000 = הלפרין חגית, "יחסי יהודים וערבים בשירתו של אלכסנדר פן", **ראה**, 50 שנות ספרות ישראלית, REEH, EUROPEAN JOURNAL OF HEBREW STUDIES, ברית עברית עולמית, אוניברסיטת פריס 8, [יוני] 2000, כרך א', עמ' 13-23.
- הראל, 1989 = הראל אריה, שיחתנו ממרץ 1989.
- הרסגור, 1956 = הרסגור מיכאל, "נצחוננו המנוגן של השיר", בתוך: **לאורך הדרך, מבחר שירים**, מאת אלכסנדר פן, הוצאת "מדע וחיים", 1956, עמ' 7-23.
- הרסגור, 31.1.84 = הרסגור מיכאל, שיחתנו מיום 31.1.84.
- וולף, 11.2.66 = וולף א. ארי, "א. פן פרטי", **קול העם**, 11.2.66.
- זוסמן, 17.4.64 = זוסמן עזרא, "שירת ישראל במוסקבה", **דבר**, 17.4.64.
- זייד, 18.8.84 = זייד גיורא, שיחתנו מיום 18.8.84.
- זמורה, 1980 = זמורה ישראל, שיחתנו ממרץ 1980.
- זעירא, 11.12.82 = זעירא שרה, שיחתנו מיום 11.12.82.
- זפרמן ל', 1989 = זפרמן לנה, שיחתנו במרץ 1989.
- זפרמן מ', 9.4.89 = זפרמן משה, שיחתנו ברחובות, 9.4.89.

טל, 17.2.67 = טל ש', "המוזה הסרבנית מסרבת להיכנע, 30 שנה למוסק, 61 שנה לפן", קול העם, 17.2.67.

חלפי 12.3.80 = חלפי אברהם, שיחתנו מיום 12.3.80.

טרנופוליר, 1.8.36 = טרנופוליר לוי (חתום: ציפורקה), "מן השירה הסוציאליה הארצישראלית", במפנה, שנה ב', גיליון 1, 1.8.36.

טרנופוליר, 11.5.73 = טרנופוליר לוי, "אלכסנדר פן - משורר ה'נגד'", על המשמר, 11.5.73.

טרנופוליר, 24.1.84 = טרנופוליר לוי, שיחתנו מיום 24.1.84.

יבלונקה, 6.2.87 = יבלונקה אלתר (מקיבוץ עין השופט, היה חבר ב"מפלגת החוגים המרכזיים"), שיחתנו מיום 6.2.87.

יניב, 1990 = יניב שלמה, "לגלגולה של תבנית ז'אנרית, [יסנין-שלונסקי-פן]", "עלי-שית, חוב' 27-28, קיץ תש"ן, 1990, עמ' 41-49.

יפה, 1975 = יפה א. ב., ישן מול חדש, תמרורים בדרך התפתחותה של הספרות העברית המודרנית, הוצאת אגודת הסופרים, 1975, עמ' 253-258.

יפהר, 3.8.75 = יפהר (קרסנוגרסקי) פסח, "א' פן היה ציוני ברוסיה" (מכתב למערכת), דבר, כ"ו באב תשל"ה, 3.8.75.

יפהר, 8.3.80 = יפהר (קרסנוגרסקי) פסח, שיחתנו מיום 8.3.80.

יפהר עמי 7.9.06 = יפהר עמי (בנו של פסח יפהר), שיחתנו מיום 7.9.2006.

ישורון, 1982/3 = ישורון אבות, "אני הולך אל הכל" (ריאיון עם בתו הלית ישורון), חדרים, מס' 3, חורף 1982/3, עמ' 92-109; חזר ונדפס בדבר השבוע, 22.4.82, עמ' 13-15, 17-26.

להב, 6.11.85 = להב יהודה, "אלכסנדר פן והמפלגה", דבר, 6.11.85.

לוי-תנאי, 1983 = לוי-תנאי שרה, "חצר בתוך חצר, מכתב לישראל אלירז", אפיריון, מס' 1, אביב 1983, עמ' 60-61.

לויטן, 1989 = לויטן דוד (חבר "מכבי" מוסקבה), שיחתנו מפברואר 1989.

לויך, 23.3.06 = לויך סימה, שיחתנו מיום 23.3.2006 [אמה, חנה, גרה עם בלה וזרובבלה ששונקין באותה דירה ברחוב גוטליב בתל-אביב, קומה ב'].

לויך, 12.2.86 = לויך רות ועמוס, "אהיה אשר הייתי והנני", 80 שנה להולדתו, זו הדרך, 12.2.86.

לויך, 24.5.72 = לויך עמוס (אריה דקר), "30 למותו", זו הדרך, 24.5.72.

לויך, 11.2.66 = לויך רות, "לאלכסנדר פן בן השישים כה לחי!", קול העם, 11.2.66.

לפידוס, 1989 = לפידוס רינה, "זיקתו של אלכסנדר פן לשירת סרגי יסנין", דברי הקונגרס העולמי העשירי למדעי היהדות, ירושלים, ט"ו-כ"ג באב תשמ"ט, 16-24 באוגוסט, 1989, עמ' 159-166.

מוקד, 2.7.06 = מוקד גבריאל, שיחתנו מיום 2.7.2006.

מחט יעקב = מחט יעקב (חתום: אבו עדרי), אבא-עדרי (יעקב מחט) מספר, חוברת משוכפלת, המוזיאון לתולדות תל-אביב-יפו.

מיקוניס, 29.4.80 = מיקוניס שמואל, שיחתנו מיום 29.4.80.

נגב, 1995 = נגב אילת, שיחות אינטימיות, הוצאת "ידיעות אחרונות", ספרי חמד, 1995, עמ' 73.

- נוימן, 18.2.66 = נוימן עדית, "יובל לאלכסנדר הגדול", ידיעות אחרונות, 18.2.66.
- נוימן, 24.2.80 = ניומן מרדכי, מכתבו אלי מיום 24.2.80.
- סדן, א' באדר תשמ"א = סדן דב, מכתבו אלי מיום א' באדר תשמ"א.
- סדן, כ"א בתמוז תשמ"א = סדן דב, מכתבו אלי מיום כ"א בתמוז תשמ"א.
- סולד, 30.8.66 = סולד חדווה (עורכת), סיפורים על שירים, תכנית רדיו ששודרה ב"קול ישראל" ביום 30.8.66.
- סומך, 12.1.07 = סומך ששון, "ערב-ערב עם אלכסנדר פן", הארץ, כ"ב בטבת תשס"ז, 12.1.2007.
- סערוני, 1973 = סערוני יוסף, "פן ופניו, דיוקן וסביבתו", סימן קריאה, מס' 2, מאי 1973, עמ' 295-308.
- סערוני, 10.2.80 = סערוני יוסף, שיחתנו מיום 10.2.80.
- עגנון, תשל"א = עגנון ש"י, שירה, הוצאת שוקן, תשל"א.
- ערב, 8.3.80 = ערב יעקב, שיחתנו מיום 8.3.80.
- פולק, 1973 = פולק אתי (עורכת), היה או לא היה, תמונות מאלבום חייו של המשורר אלכסנדר פן, תכנית רדיו ששודרה ב"קול ישראל", פברואר 1973.
- פוקס, 15.12.78 = פוקס שרית, "בגלריית החלומות בלוויית פסיכיאטר", מעריב, ימים ולילות, 15.12.78.
- פוקס, 15.11.85 = פוקס שרית, "אנטי מספר אחד", מעריב, סופשבוע, 15.11.85.
- פיין, 1980 = פיין זרובבלה, שיחותינו מיום 17.2.80 ומיום 22.2.80.
- פיין, 1991 = פיין זרובבלה (ריאיון עם יעקב בסר), "זרובבלה פיין: על בגידות?", עתון 77, שנה ט"ו, גיליון 132-133, שבט-אדר תשנ"א, ינואר-פברואר 1991, עמ' 38-40.
- פן, חלוץ = פן אלכסנדר, חלוץ (תסריט ברוסית) [1927], ארכיון פן, כ"י 2-2.
- פן, 8.11.27 = פן אלכסנדר, "לצילום ברחוב הרצל בת"א", דבר [במדור "מכתבים למערכת"], י"ג בחשוון תרפ"ח, 8.11.27. תחום: אל. פן, קבוצת "השחר".
- פן, [ינואר, 1928] = פן אלכסנדר, צילומי סרט א"י הראשון במקוה ישראל, ארכיון פן, 2:4-7 [כ"ד בטבת, ינואר 1928].
- פן, 7.11.29 = פן אלכסנדר, "מחדש", כתובים, שנה ד', ד' בחשוון תר"ץ, 7.11.29.
- פן, 26.6.36 - פן אלכסנדר, "במפנה הספרות", במפנה, שנה ראשונה, גיליון 23-24, 26.6.36.
- פן, 26.11.37 = פן אלכסנדר, "ילדי הפקר", בשם העט: א. בן-יוסף, במפנה, שנה שלישית, גיליון 4, 26.11.37.
- פן, 31.12.37 = פן אלכסנדר, "הטרגדיה של יסנין (שתיים עשרה שנה למותו)", במפנה, שנה שלישית, גיליון 9, 31.12.37. חזר ונדפס בשינויים קלים בכותרת: "סרגי יסנין (עשרים שנה למותו)", משמר, 18.1.46.
- פן, 27.6.39 = פן אלכסנדר, "האבנים תספרנה" [על זייד], דבר, 27.6.39.
- פן, 1.5.40 = פן אלכסנדר, "בקול מלא (כלפי פנים)", במפנה, שנה חמישית, גיליון 3, 1.5.40.
- פן, 29.10.48 = פן אלכסנדר, "עמדת על גרון שירתי", קול העם, 29.10.48.
- פן, 29.10.48 = פן אלכסנדר, "נאום בכינוס האיחוד של הקומוניסטים היהודים והערבים

- בקולנוע 'מאי', חיפה ב- 22.10.48, קול העם, 29.10.48.
- פן, 22.11.48 = פן אלכסנדר, "על עקרונות האימון בבוקס", גורן-כידון, מס' 2, 22.11.48, עמ' 10.
- פן, 16.3.50 = פן אלכסנדר, "אותלו' ב'הבימה", קול העם, 16.3.50.
- פן, 1950 = פן אלכסנדר, "שירת מיקובסקי", ולדימיר מיקובסקי, מבחר שירים, בתרגומו של פן, הוצאת ספרית פועלים, 1950, עמ' 7-20.
- פן, 1950, 2:4-16 = פן אלכסנדר, "מסיבה להופעת 'מבחר מיקובסקי'", כ"י 16-2:4.
- פן, 20.6.52 = פן אלכסנדר, "'פר גינט' ב'הבימה'" (בחתומת "קולמוס"), קול העם, 20.6.52.
- פן, 7.11.52 = פן אלכסנדר, "מהפכת אוקטובר והתרבות האנושית", קול העם, 7.11.52.
- פן, 23.4.54 = פן אלכסנדר, "חשובת המשורר", קול העם, 23.4.54.
- פן, 30.4.54 = פן אלכסנדר, "'מקבת' ב'הבימה'" (בחתומת "קולמוס"), קול העם, 30.4.54.
- פן, 25.3.55 = פן אלכסנדר, "רעל' אובייקטיבי" (בעקבות 'יומן המסע' של לאה גולדברג), קול העם, 25.3.55.
- פן, 1956 = פן אלכסנדר, "דבר המחבר", הקדמתו של פן לספרו לאורך הדרך, הוצאת מדע וחיים, 1956 עמ' 5-6.
- פן, "הערות והסברים", 1956 = פן אלכסנדר, "הערות והסברים" של פן לספרו לאורך הדרך, הוצאת מדע וחיים, 1956, עמ' 471-479.
- פן, 7.6.57 = פן אלכסנדר, "למען תרבות של פטריוטיזם ישראלי ואינטרנציונליזם פרולטרי (נאום על בעיות תרבות בוועידה ה-13 של מק"י)", קול העם, 7.6.57.
- פן, [1958] = פן אלכסנדר, "דבר המחבר, למהדורה השנייה", ארכיון פן, 2:4-57.
- פן, השירה הישראלית = פן אלכסנדר, כ"י של הרצאה על השירה הישראלית שניתנה בשנות החמישים ונמצאה בארכיונו.
- פן, מאי-יוני 1961 = פן אלכסנדר, "הניסיון והמעשה", הוועידה ה-14 של המפלגה הקומוניסטית (3.5-3.6.61), הוצאת הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית, 1961.
- פן, 16.2.62 = פן אלכסנדר, "קול המדור", קול העם, 16.2.62.
- פן, 19.7.63 = פן אלכסנדר, "אלכסנדר פן על ולדימיר מיקובסקי (במלאת 70 שנה להולדתו)", קול העם, 19.7.63.
- פן, 30.10.64 = פן אלכסנדר, "פגישתי הראשונה עם לרמונטוב", קול העם, 30.10.64.
- פן, 21.12.64 = פן אלכסנדר, פגישה עם א. ורטינסקי, קול העם, 21.12.64.
- פן, פרטים ביוגרפיים ברוסית = פן אלכסנדר, פרטים ביוגרפיים שכתב פן ברוסית לצורך הקדמה לספרו הרוסי "לב בדרך" (1965), ארכיון פן.
- פן, רשימה ביוגרפית = פן אלכסנדר, רשימה ביוגרפית, עבור הלכסיקון של ג' קרסל, כרך ב', הוצאת ספרית פועלים תשכ"ז. המקור שמור בבית הספרים הלאומי.
- פן, 7.8.68 = פן אלכסנדר, "מיקובסקי - משורר המהפכה", זו הדרך, 7.8.68.
- פן, 11.4.70 = פן אלכסנדר, "מאה שנה להולדתו של לנין", זו הדרך, 11.4.70.
- פן, פגישה אחרונה עם ביאליק = פן אלכסנדר, "פגישה אחרונה עם ביאליק", טיוטת פתיחה, כ"י בארכיון פן 76-2:1.
- פן ארתור 18.6.81 = פן ארתור [במאי הקולנוע האמריקאי], מכתבו אלי מיום 18.6.81.
- צבן, 29.10.79 = צבן יאיר, ערב פן ב"צוותא" בהנחיית דן בן-אמוץ, 29.10.79.

צירולניקוב, 25.1.84 = צירולניקוב ש', שיחתנו מיום 25.1.84.
 קדרי, 20.2.80 = קדרי שרגא, מכתבו אלי מיום 20.2.80.
 קדרי, 1980 = קדרי ברוך (שחקן "המטאטא"), שיחתנו מחוה"מ פסח 1980.
 קלדרון, 1966 = קלדרון נסים, "גם בכפירה אני אחד מבני בוניה", קול הנוער, אפריל 1966.
 קניספל, 17.9.03 = קניספל גרשון, שיחתנו מיום 17.9.2003.
 קצנלסון, 17.12.57 = קצנלסון גדעון, "תחליף לשירה שבפנים", הארץ, 17.12.57.
 קריצ'בסקיה, 1989 = קריצ'בסקיה רחל (חברת "מכבי" מוסקבה), שיחותינו מפברואר 1989 ומאי 1989.
 רובינא חנה, 1979 = רובינא חנה, שיחתנו ממרץ 1979.
 רייך, 2006 = רייך דניאלה, שיחתנו הטלפונית מיום 3.12.2006.
 שלונסקי, 26.2.66 = שלונסקי אברהם, "ערב אלכסנדר פן בבית הסופר", קול העם, 26.2.66.
 שמאלי, שבט תש"ם = שמאלי אליעזר, מכתבו אלי משבט תש"ם.
 שמי, 15.2.84 = שמי דניאלה, "הבת השלישית של פן", העולם הזה, 15.2.84.
 שמי, 19.2.86 = שמי דניאלה, "הנשים של פן", העולם הזה, י"א באדר תשמ"ו, 19.2.86, עמ' 30.
 שמיר, 17.2.56 = שמיר משה, "אלכסנדר פן בן חייטים [חמישים], על המשמר, 17.2.56.
 שמיר, 26.2.56 = שמיר משה, "ערב אלכסנדר פן בבית הסופר", קול העם, 26.2.66.
 שעיא, 18.5.89 = עזרה שעיא (מנכ"ל הוצאת "מדע וחיים" בשנים 1953-1957), שיחתנו מיום 18.5.89.
 שפירא, 27.1.93 = שפירא דבורה, "רובינא מלכת היהודים", מעריב, סגנון, ה' בשבט תשנ"ג, 27.1.93, עמ' 19-14.
 שפר, 10.4.57 = שפר חנו, "המשורר הקומוניסט א' פן - 'לאורך הדרך' שלו", רימון, כרך ב', גיליון 15, ט' בניסן תשי"ז, 10.4.57.
 שפרן, 1983 = שפרן נסיה, שלום לך קומוניזם, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1983.
 ששונקין, 1980 = ששונקין בלה, שיחותינו מיום 11.10.80 ומיום 19.11.80.

רשימות בעיתונות ללא שם הכותב

דבר, 28.10.27 = "לצרכי תעמולה אנטי אי"ית", דבר, גיליון קכ"ב, ב' בחשוון תרפ"ח, 28.10.27, עמ' 3.
 העולם הזה, 26.4.72 = "החרוז האחרון", העולם הזה, 26.4.72.
 כלנוע, 1933, 1934 = כלנוע, דו שבועון מצויר, שנה שלישית, גיליון תרצ"ג (1933):
 ב' באייר, 28.4; כ"ד בסיוון, 8.6; כ' בתמוז, 17.7; כ"ו באב, 18.8; ל' בתשרי תרצ"ד, 20.10.33.
 מעריב, 20.5.60 = "שמן זית", מעריב, 20.5.60.
 על המשמר, 1.4.55 = "הרעל האוביקטיבי" של אלכסנדר פן, על המשמר, 1.4.55.
 על המשמר, 30.12.59 = א. פן עומד לפרוש ממק"י, על המשמר, 30.12.59.
 על המשמר, 22.4.65 = "נגנו שיר של א. פן שהגיב בשיר אחר", על המשמר, 22.4.65.